

Montserrat Roig

La veu melodiosa

Epíleg de Betsabé Garcia

MONTSERRAT ROIG

La veu melodiosa

Postfaci de Betsabé Garcia

Edicions 62

Barcelona

© Hereus de Montserrat Roig

*Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).
Tots els drets reservats.*

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre és cent per cent lliure de clor i està qualificat com a paper ecològic.

Primera edició: setembre del 2021

© del postfaci: Betsabé Garcia Álvarez, 2021

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: AuraDigit

DIPÒSIT LEGAL: B. 8.787-2021

ISBN: 978-84-297-7964-6

ÍNDIX

Primera part	11
Segona part	61
Tercera part	107
Quarta part	117
Epíleg	139
Postfaci: <i>La forma de la transgressió</i> , per Betsabé Garcia	143

U

La Letícia, que aleshores encara es deia Dolors, brodava un cigne d'ales daurades quan va sentir el primer crit. Va córrer a la vora de la jove filla del senyor i se la trobà a punt de caure dins la banyera de potes de drac.

—Em sembla que ha arribat l'hora, senyoreta —digué la Dolors.

La va ajudar a caminar cap al llit i se n'anà a la cuina per preparar-ho tot. Després, va avisar el senyor Malagelada, que en aquell moment estava llegint l'«Excelsior» de Joan Maragall. La Dolors va deixar el cigne a mig brodar. No sabia que ja no tindria temps per a acabar-lo. Quan ho va voler fer, sola i al poble, amb prou feines s'hi veia per a enllestir el fistonet que voltava les ales daurades.

L'Espardenya va arribar al món en un llit estil segon imperi. En aquest llit, hi havien nascut el besavi i l'avi. El naixement tingué lloc la nit del 25 de gener de 1938. L'Espardenya fou batejat, clandestinament, al cap d'una setmana amb el nom que va perdre després d'haver baixat al pou.

Era dimarts, i la muntanya del Tibidabo havia quedat coberta d'una fortíssima llum roja que desprenia llampecs constants. La gent de la ciutat, que passava gana i es-

tava cuïta de veure morts, ho va interpretar com un senyal del cel, un bon senyal que indicava la fi de la guerra.

S'hi escamparen diversos rumors: els uns deien que el general Franco havia promès que no bombardejaria la ciutat, d'altres asseguraven que a la Rambla i a la Plaça de Catalunya, hi havia cartells i pissarres que anunciaven la pau. Molts afirmaven que els havien llegits, però ara els historiadors diuen que els cartells i les pissarres no van existir mai.

El senyor Malagelada repetí per a ell mateix la primera estrofa de l'«Excelsior»:

Vigila, esperit, vigila,
no perdis mai el teu nord,
no et deixis dur a la tranquil·la
aigua mansa de cap port.

Després, va desar el llibre al prestatge més alt de la llibreria de caoba i contemplà amb malenconia el retrat de la dona nua que estava penjat a la paret de darrere la taula. Abans d'anar a veure el nen, va pujar al terrat per veure el fenomen. Barcelona era de color rosa.

—És l'aurora boreal —explicà a la Dolors quan va tornar al pis.

—I això és greu, senyor? —demanà la dona, confiada.

—No... —Obrí de bat a bat els porticons del balcó perquè la Dolors ho pogués veure—. Es tracta d'un meteor lluminós que es produeix a l'alta atmosfera, prop de les regions polars... Comença gairebé sempre amb un arc que apunta al meridià magnètic. És molt bonic i agafa diversos colors, del negre fum al gris acer, amb gradacions de groc, verd violeta o bé un roig intens... Boreal, Dolors, ve de *boreas*, que en grec vol dir «vent del nord».

La dona, que no acabà d'entendre l'explicació de l'amo, mirà cap a la muntanya i va dir:

—Sembla ben bé una cortina de gasa. Això és un bon senyal, senyor. Els nens que neixen en nit de tempesta, es fan botxins. El nostre ve del nord i serà un àngel.

En aquell moment, un doll d'aigua s'escolà per sota de la porta de la cambra de bany i va inundar el passadís i part del menjador. La mare de l'Espardenya s'havia deixat les aixetes obertes de la banyera en venir-li els primers dolors. Mentre el nen, ja vestidet, dormia plàcidament al bressol, la Dolors eixugava amb draps vells i baietes l'aigua que vessava de la banyera. Tardà una bona estona a enllestir la feina, semblava que l'aigua no s'acabava mai.

—Massa senyals per un sol dia —va remugar la Dolors.

Van sonar les sirenes d'alarma i començà un bombardeig. L'avi de l'Espardenya va pujar una altra vegada al terrat. Uns núvols grisos esvaïen el color rosa de l'aurora. Tot de fumeres negres s'alçaven a la part baixa de Barcelona. El senyor Malagelada ho observà amb quietud i, després, va cridar com si tots els habitants de la ciutat l'haguessin de sentir:

... plors i crits i grinyols d'homes i feres
aspre gemec d'un petit món que es mor.

Més tranquil, baixà al pis i va entrar a la cambra de la seva filla.

—Dona, perdona'm. En aquesta ciutat no hi ha amor.

La noia dormia amb un son molt dolç. També el nen dins el bressol. S'hi abocà per veure la criatura de més a prop i brandà el cap amb escepticisme. Aleshores li va venir a la memòria un díctic de Zenodot: «¿Qui fou el que

esculpí l'efígie d'Amor sobre aquesta font, tot creient que l'aigua podia apagar un tal foc?» Però xiuxiuejà:

—Només tu seràs responsable de tu mateix.

I se'n va tornar al despatx. La dona nua del quadre l'observava com si el renyés. Ell s'arronsa d'espatlles i agafà el llibre de Joan Maragall: encara no se sabia de memòria l'«Excelsior».

Ningú no va conèixer el nom del pare. La mare de l'Espardenya se'l va emportar a la tomba al cap de dos mesos: va morir sense adonar-se que se n'anava. La Dolors no la va poder consolar en el moment del trànsit: a la noia, només li sortien paraules en grec.

L'avi es va tancar sis dies i sis nits al despatx. Al setè dia, va sortir i digué a la minyona:

—Dolors, ara només hem de pensar en el nen. Amagueu tots els miralls. Ell no ha de saber com és.

Els terribles bombardeigs del març de 1938 confirmaren que la llum roja que formava feixos aïllats, com una cortina de gasa diria la Dolors, era l'aurora boreal i no un bon presagi.

Durant uns mesos, l'avi pujava cada dia al terrat. Observava el dolor de la gent, les llargues corrues dels que fugien, la lenta espera dels que s'hi quedaven, la ciutat enrunada. Digué adeu als amics que se n'anaven i a l'antiga esplendor. Quan entraren els altres, no ho va voler veure. Va tancar tots els balcons que donaven al passeig de Gràcia i se n'anà a la cuina. L'Espardenya xuclava amb delit el mugró de la dida. Va mirar el nen i prengué una decisió.

—Per a tu —va fer— construiré un petit paradís. I totes les veus que hi sentiràs, et seran melodioses.

La Dolors, que atiava el foc de la cuina econòmica, va sospirar. Estava avesada a la manera de parlar del seu senyor.

El senyor Malagelada tenia idees republicanes, però no era un home d'acció. Havia conegut món i, de jove, havia pensat de fer-se poeta. Va descobrir, aviat, que un mal poeta és pitjor que un assassí, i s'havia enretirat, a temps, de l'art que dona més vanitosos i menys mestres. Preferia llegir a escriure versos dolents. La seva extraordinària memòria li permetia de recitar a cada moment el vers que s'hi esqueia. Els bons poetes li ho agraiïen, conscients que el senyor Malagelada pertanyia a una espècie en vies d'extinció. Davant d'ell se sentien útils i no hi ha res que un poeta desitgi més. En tornar del llarg viatge que va fer a l'estranger, dedicà tot el temps a badar i a la lectura. Deia que els llibres mai no traeixen. En acabada la guerra, encara es va tornar més misàntrop. Les persones el cansaven, no resistia més d'una hora de conversa. La Dolors ho sabia i només cantava a la cuina i amb la porta tancada.

Pertanyia a una família que s'havia arruïnat i enriquit diverses vegades segons les evolucions de la política europea. Després de la guerra, es va malvendre les terres dels avantpassats i es va tancar amb el net al pis del passeig de Gràcia. Encara li quedaven prou rendes per a viure bé i oblidar-se de tot el que passava al carrer. Va manar a la Dolors que, nit i dia, ajustessin tots els porticons i que no hi entrés ni el sol ni la llum. I submergí el net en un oceà de cotó molt fi.

Quan la Dolors va anunciar a l'avi que la criatura que havia nascut era un nen, aquest havia dit:

—Què hi fa, el sexe? El sexe sempre és feixuc. Però una nena..., una nena, jo l'hauria feta feliç.

—Té raó —digué la dona, complaent—. Els homes van a la guerra. Moren abans de florir.

—El nostre no anirà a cap guerra. El nostre serà un savi, faré que conegui el món des d'aquí. I també serà poeta.

—La primera i la segona cosa m'agraden —respongué la Dolors—. La tercera, no gaire, senyor.

—Per què?

—Els poetes són tristos, infeliços, passen gana. I van mal vestits.

—No us preocupeu, Dolors. El nostre serà poeta i no ho sabrà.

La dona es retirà amb discreció i el senyor Malagelada va aclucar els ulls.

Ell era un nen i s'estava al balcó. A sota, hi havia una ampla plaça amb porxos. Darrere una columna, una senyora se'l mirava. Era una dona endolada i molt trista. S'hi estava hores, a la plaça dels porxos, fins que no es feia fosc. Una veu de dintre, rogallosa, el cridava:

—Fes-li llengots, a aquesta senyora. És boja. I ara entra, reiet, que agafaràs fred.

Ell li treia la llengua, a la senyora, però la dona no s'hi tornava. Només se'l mirava, com si se'l volgués empassar d'un glop. Amb el temps, l'avi va saber que la tristesa i la bogeria acostumen de fer-se companyia.

L'Espardenya va ser cuidat, els primers anys, per la Dolors. La dona obtingué el permís de l'avi perquè poguessin dinar a la galeria.

—Bé que no vulgui que surti al carrer. Vostè és l'amo i, qui paga, mana —va dir—. Però des de la galeria no el

veu ningú. I, d'ençà que s'ha acabat la guerra, no hi ha res com l'escalfor del sol de febrer.

La Dolors li ensenyà, a través dels rectangles dels patis, on era llevant i ponent, i també per on sortia el sol. A la nit, sentien les sirenes dels vaixells i els xiulets dels trens. Durant aquests anys, la Dolors li va anar descrivint la geografia de la ciutat.

—Les sirenes dels barcos et duren al port. Els xiulets dels trens, cap a França. El sol surt pel mar i se'n va per la muntanya. Els de ciutat, anomenen la part alta la que toca a muntanya. La part baixa, que és també la més pobra i humida, dona al mar. Més enllà dels turons que volten Barcelona, hi ha valls i rius. Però tu pensa sempre en el mar, així no t'hi perdràs mai.

De vegades, l'Espardenya feia preguntes difícils:

—Per a què serveix la lluna?

La dona deixava el que estava fent i s'ho rumiava.

—La lluna no serveix per a res. Però el sol, que és una estrella, sí. Diuen que la terra era una dona i que, un dia, el cel, que era un home, la va abraçar. El cel li envia escalfor a través del sol i, si té massa calor, hi fa caure pluja. El cel i la terra no poden viure l'un sense l'altra.

—Però, per a què serveix la lluna?

—Ai, fill, em fas preguntes que no et puc contestar!

Amb ella aprengué els vells romanços i les històries antigues de fades que es tornen bruixes quan no són convidades al naixement de la princesa. Veié tots els ponts del diable i plorà per la Dama d'Aragó, bonica com un sol i amb la cabellera rossa que li arribava fins als talons, parenta del rei de França i germana del d'Aragó, a qui estimava i amb qui no es podia casar. També va saber que el rei Joan el Caçador havia de sortir de caça per poder menjar.

Somnià viatges en fragates i va lluitar contra els turcs per salvar donzelles desvalgudes. Comprenqué que la dona de Lot havia estat castigada per ser curiosa.

—Però això no t’ho creguis pas —feia la dona—. La curiositat no fa mai mal.

L’avi, mentrestant, es tancava al despatx i llegia.

La Dolors, de vegades, li ensenyava a fer punta de coi-xí i a brodar estovalles de fil. S’havia oblidat del cigne que tenia les ales daurades. La Dolors li coneixia tots els pensaments, fins i tot quan dormia. Una nit de tempesta i de llamps, l’Espardenya es va aixecar esporuguit i se n’anà a la cambra de la minyona. Aquesta roncava, tranquil·la. El nen li va dir amb el pensament:

—Dolors, deixa’m dormir amb tu.

La dona deixà de roncar, va obrir un ull i li va dir:

—Vine, fica’t al llit amb mi.

Durant els primers anys de la seva vida, l’Espardenya va dormir moltes nits amb la Dolors. Sobretot quan se li apareixia una dona nua que el mirava fixament.

—Dolors —feia—, els morts em fan por.

—No has de témer els morts —li deia la dona—, sinó els vius, que mai no saps com te’ls has de prendre. Els morts només volen companyia.

L’Espardenya posava les mans damunt el ventre de la dona i veia com la por se n’anava.

—Explica’m el conte de la bruixa-temps.

Mentre la Dolors li narrava el conte, el nen li acariciava el ventre. La dona sentia, a través de les mans, els batecs del cor de l’Espardenya, i creia que eren els seus.

—Margarita, doncs, va esperar el trobador durant trenta anys. El seu cos va envellir, però l’esperit continuava igual. A poc a poc es va anar tornant de pedra, repenjada al dintell

de la gran porta del palau. I veia com el trobador s'allunyava per les terres de la Provença, en direcció a l'Orient. Però la lluna en va tenir pietat, i li va enviar un raig convertit en una llàgrima que li relliscava per la galta. Aleshores Margara va sentir un son molt dolç. Era el son de la mort. I els àngels tingueren compassió de Margara, perquè durant trenta anys no havia deixat d'estimar el trobador. Quan ella va arribar al cel, li van dir que havien anat a buscar Brindamur, que també s'havia adormit dolçament damunt la neu dels Alps, quan cavalcava en direcció a l'Orient. I així es van trobar tots dos, al cel, i pogueren trencar, definitivament, l'embruix del temps.

—I la princesa Margara, al cel, com era? —feia el nen—. Jove o vella?

—Era jove com el seu esperit, que és el que la feia estar enamorada. A la terra, nosaltres ens fem vells a través del temps. Però aquest no passa.

—I jo, quan aniré al cel, també seré com ara?

—Fill, tu, al cel, seràs un àngel —i la dona sentia que el cor se li tornava de mineral.

La cuina va ser la seva primera llar. Allí observava com la Dolors encenia amb carbó la cuina econòmica i en foragitava tot de dimonis escuats. I també com emmidonava els colls i les camises de l'avi. Sovint ajudava la minyona a plegar els llençols de fil que feien olor de farigola. El senyor Malagelada havia prohibit que el nen sentís la ràdio i la Dolors li cantava cançons antigues.

La dona va intentar de recordar tot el que havia vist i viscut abans de la guerra i, seguint les ordres del seu senyor, anava destriant els records dolços dels desagradables. Va tornar a la seva infància, al poble, i elegí les millors imatges d'un temps esborrat. Li va explicar que, de petita,

veia una muntanya que a cada hora canviava de color, verda al matí, grisa al vespre i negra a la nit. Quan nevava, era de plata. No li parlà de la fam que passava i dels crits del seu pare, de bon matí, quan calia anar a munyir les vaques. Entre d'altres coses, perquè ho havia oblidat. Li feu sentir el flabiol d'un pastor imaginari i l'acordió d'un vell pagès. I l'Espardenya creia que el camp era bell i els pagesos uns éssers feliços.

Als sis anys, l'Espardenya ja coneixia totes les feines de la casa. Pensava que l'olor de resclosit era una olor normal i que totes les cases eren fosques i silencioses. Mai no preguntava a qui pertanyien els passos que arribaven des de l'escala, ni tampoc demanava per què se sentien sorolls des del carrer. Creia que la vida era silenci i foscor. El seu món existia molt lluny d'allí, i potser algun dia el coneixeria. Eres les mil llegendes que li havia explicat la Dolors, els dos-cents romanços tristos que li havia cantat. Sense moure's de casa, havia recorregut tot el país anant a tota brida damunt el cavall del Comte Arnau.

Va ser en aquella època quan el senyor Malagelada anuncià a la Dolors que tindria un altre nom.

—Des d'ara —va fer—, vós us direu Letícia.

—I per què, senyor?

—Perque Letícia vol dir alegria. ¿No creieu que el vostre nom és molt trist?

—I, què hi fa el nom, senyor?

—Detesto els noms que anuncien sofriment. I encara és pitjor en castellà: penseu en Socorro, Angustias o María Cruz. Trobo que vosaltres, les dones, no us ho mereixeu pas, això.

—No hi havia caigut mai, miri què li dic —digué la nova Letícia.

Quan la Letícia es retirà, l'avi va tornar a sentir la veu rogallosa que li deia: «Vinga, reiet, fes llogots a aquella dona, que és una bruixa.» No recordava com era, si lletja o bonica, només tenia clavats dins el pensament els seus ulls, que eren els ulls de la bogeria. Al cap de molts anys, va saber que la dona a qui havia de fer llogots havia mort jove i pobra. I que era la seva mare.

De tant en tant, l'avi el cridava al seu despatx. Aquest se'l mirava i brandava el cap. El nen no s'hi sentia bé, entre les parets folrades de vellut granat, els prestatges de caoba, les vitrines plenes d'objectes que no sabia per a què servien i aquell quadre tan gran de la dona nua que tenia una cabellera bruna estesa damunt les espatlles. S'estava asseguda al terra i un braç es repenjava damunt un baldaquí de seda mentre l'altre es deixava anar gairebé fregant la cuixa. La dona mirava cap enfora del quadre i la cobria un raig de llum que entrava des d'un finestró.

—Aquesta senyora —li va dir un dia l'avi— era la teva àvia.

L'Espardenya va pensar que la senyora del quadre no era com la Letícia. No semblava tèbia i tenia uns ulls de persona morta. A més, era tan gran i tan alta! Però potser les àvies eren així, nues i boniques, callades i cobertes només per la llum. I va sortir corrents del despatx per arrecer-se sota les faldilles de la Letícia i, després, olorar les seves mans, que feien olor de brou i tenien gust de midó.

A les festes assenyalades, l'avi el feia dinar amb ell al menjador de mobles estil *chippendale*. No es deien res i el nen buscava amb els ulls la Letícia, que entrava i sortia del menjador arrossegant els passos i mirant-lo furtivament. Després, l'avi seia en un sofà blanc i el cridava perquè s'estigués als seus peus. Alguna vegada, el vell s'aixe-

cava i obria un calaixet d'una consola isabelina. En treia un sobre amb tot de fotografies: en elles, una dona bellíssima hi conduïa un Bugatti, esquia o bé passejava amb un abric que li recordava el gravat d'una reina que havia vist en un llibre.

—Era la teva mare.

Després, se'l tornava a mirar amb escepticisme. I li deia unes paraules enigmàtiques:

amb tu serà enterrada ta bellesa
si a cap hereu no l'has abans transmessa.

L'Espardenya no entenia les paraules de l'avi. Preferia estar-se amb la Letícia, a la vora de l'escalfor de la cuina econòmica o sentint com cremava la pinyola de la taula de camilla.